

Typológia páchatel'ov násilnej trestnej činnosti v Slovenskej republike za obdobie rokov 2004 – 2014 podľa veku a vzdelania

Anotácia: Násilná trestná činnosť predstavuje dlhodobý problém ľudskej spoločnosti bez reálnej perspektívy v dohľadnom čase ju úplne eliminovať. Ide o skupinu trestných činov rôzneho charakteru, ktorých spoločným prvkom je hrozba násilia a násilie ako prostriedok útoku smerujúci proti inému. Touto problematikou sa zaoberá nielen trestné právo, ale aj iné vedy, napr. kriminalistika, kriminológia, psychiatria, psychológia, sociológia, všetky so spoločným cieľom – ozrejmiť, zabrániť a najlepšie úplne predísť sociálno-patologickému správaniu agresívnych jedincov. Jedna z možností, ako monitorovať, analyzovať, hodnotiť a zlepšovať bezpečnostnú situáciu v spoločnosti, je poznávanie kriminality na základe skúseností z minulosti, z ktorých by bolo možné vychádzať pri odhade budúceho vývoja. Cieľom predloženej vedeckej štúdie je poukázať na vývoj typológie páchatel'ov násilnej trestnej činnosti na Slovensku od roku 2004 po súčasnosť najmä z hľadiska vekovej štruktúry a prejavov ich násilného správania. Štúdia vznikla v rámci riešenia vedeckovýskumnej úlohy č. 161 s názvom Metódy spracovania policajne relevantných informácií na Katedre informatiky a manažmentu Akadémie PZ v Bratislave.

Kľúčové slová: trestný čin, Trestný zákon, násilie, páchatel', mladistvý, veková štruktúra, ublížene na zdraví, trendy vývoja.

Úvod

Trvalou úlohou štátu voči jej obyvateľom je potláčanie kriminality a inej protispoločenskej činnosti, pretože vplýva na pocit bezpečia, viery v spravodlivosť, dôvery a spokojnosti všetkých. Základné inštitúcie pre vnútornú bezpečnosť, zákonnosť a poriadok občanov sú polícia a ďalšie represívne zložky štátu, ktorých úlohou je potláčanie zločinnosti. Výsledkom ich práce by malo byť spravodlivé potrestanie osoby, ktorá sa dopustila protiprávneho konania. Ideálnym riešením zabezpečenia poriadku v spoločnosti by bolo vytvorenie zábranových mechanizmov, ktoré by principiálne neumožnili spáchať trestnú činnosť, čím by represívne zložky stratili zmysel svojej existencie. Vzhľadom na nereálnosť vytvorenia takto fungujúceho systému v blízkej budúcnosti úsilie bezpečnostných zložiek sa sústreďuje na potláčanie a redukovanie existujúcich negatívnych prejavov rôznymi spôsobmi. Významným a praxou overeným nástrojom na monitorovanie stavu a vývoja zmien v spoločnosti je vedenie evidencie z minulosti. Na základe skúseností z minulosti je možné napr. prijímať rozhodnutia o riadení bezpečnostných procesov, plánovať preventívne pôsobenie, ako aj vytvárať odhady ďalšieho predpokladaného vývoja. Na Slovensku už vyše 30 rokov funguje Evidenčno-štatistický systém kriminality (EŠSK), ktorý umožňuje sledovať mieru registrovanej trestnej činnosti najskôr na území Československa, po osamostatnení len na území Slovenska. Výsledky uvedené v štúdiu boli spracované na základe údajov čerpaných z EŠSK.¹

1. Charakteristika násilnej trestnej činnosti

Násilná trestná činnosť patrí medzi najzávažnejšie druhy trestnej činnosti, pretože útočí na to najcennejšie, čo máme, život a zdravie. Predstavuje skupinu trestných činov, pri ktorých páchatel' používa násilie alebo hrozbu násilia ako prostriedok útoku smerujúceho

¹ V štatistikách EŠSK absentujú údaje o latentnej (skrytej) kriminalite, ktorá je vymedzená rozdielom medzi skutočnou kriminalitou a registrovanou kriminalitou. Oficiálne výstupy z latentnej kriminality neexistujú, hoci v niektorých prípadoch prevyšuje evidovanú kriminalitu, čo významne skresľuje údaje o celkovej kriminalite. Pri závažných trestných činoch je latencia v nižšej miere ako pri častejšie sa opakujúcej kriminalite.

proti inému. Podľa platného slovenského právneho poriadku násilná kriminalita patrí do všeobecnej kriminality.

Násilná kriminalita je širokou problematikou, pretože môžeme pod ňu zaradiť aj dolozne, ako aj kulpózne trestné činy smerujúce proti osobe, aj trestné činy smerujúce proti veciam a dokonca ideám.²

Nie je vymedzená len povahou hodnoty, ktorú páchatel' zamýšľa získať, ale aj spôsobom jeho konania, teda použitia násilia.³

Násilná kriminalita ako „*druh kriminality, ktorá je tvorená súborom trestných činov, pre ktoré je charakteristické úmyselné konanie proti osobe, pričom objektívna stránka týchto trestných činov je charakterizovaná použitím násilia.*“⁴

Násilná kriminalita vykazuje znaky ako:

- úmyselné konanie páchatel'a,
- použitie násilia (hrozby násilia, fyzického alebo psychického),
- násilie alebo jeho hrozba, pričom násilie alebo jeho hrozbu považuje za predmet útoku na ľudské telo alebo získanie neoprávneného prospechu,
- spôsobenie ujmy na živote alebo zdraví obete alebo jej hrozba.⁵

Z hľadiska spôsobu útoku delíme násilnú trestnú činnosť na trestnú činnosť, pri ktorej páchatel' pôsobí na obeť:

- a) priamo fyzickým útokom alebo hrozbou (napr. vraždy, lúpeže, nedovolené prerušenie tehotenstva a iné),
- b) nepriamo – psychickou alebo fyzickou hrozbou (napr. únos, vydieranie a iné).

Podľa motívu spáchania násilných trestných činov sa delia na trestné činy:

- a) pri ktorých násilie na obeť je prostriedkom na dosiahnutie cieľa (napr. majetkový prospech, sexuálne uspokojenie a pod). Patria sem trestné činy ako lúpež, lúpežné a sexuálne vraždy,
- b) pri ktorých je násilie účelom samým pre seba, často je motivované potrebou potvrdiť alebo zachovať si sebavedomie a sebaúctu. Mnohokrát tieto trestné činy vznikajú z dôvodu nedorozumenia medzi páchatel'om a obeťou, zo zlého pochopenia verbálneho správania potenciálnej obete. Môžeme sem zaradiť trestné činy ako úmyselné ublíženie na zdraví, vraždy v afekte (napr. zo žiarlivosti).

Násilnú trestnú činnosť môžeme chápať v dvoch súvislostiach:

- v širšom zmysle slova,
- v užšom zmysle slova.

V širších súvislostiach je násilná kriminalita jednou zo základných kategórií policajných vied. Podľa zákona č. 300/2005 Z. z. v platnom znení – Trestného zákona sem patria všetky trestné činy, ktorých znakom je násilie alebo hrozba násilia a sú zaradené od I. až po XII. hlavu Trestného zákona. Trestné činy násilnej kriminality sú upravené v I. hlave a v 1. diele II. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, teda ide o trestné činy proti životu a zdraviu a trestné činy proti slobode. K násilným trestným činom ďalej patria aj niektoré trestné činy uvedené v III., VIII., IX. a XII. hlave osobitnej časti Trestného zákona (napr.

2 ČEČOT, V. a kol. 2009. *Kriminológia: Osobitná časť*, s. 24.

3 HOLCR, K. et. al.. 2008. *Prognóza kriminality a jej kontrola v Slovenskej republike*, s. 93.

4 BUBELÍNI, J. 2001. *Prevenia kriminality*, s. 6-7.

5 MADLIAK, J. a kol. 2005. *Kriminológia*, s. 212-213.

únos, opustenie dieťaťa, týranie blízkej a zverenej osoby, nebezpečné vyhrážanie, nebezpečné prenasledovanie, násilie proti skupine a iné).

V užšom zmysle slova násilná kriminalita predstavuje „*kriminologicko-kriminalistické označenie kategórie (druh, skupina) kriminality (spoločensky nežiaduceho, historicky premenlivého javu), ktorú tvorí súhrn trestných činov, pre ktoré je typické, že v sebe zahŕňajú úmyselné konania páchané proti osobe (nie však násilie proti veci v zmysle trestnoprávnom), pričom ich objektívna stránka (resp. modus operandi) je charakterizovaná použitím, resp. pohrozením násilia súvisiacim s ohrozením života alebo zdravia*“.⁶

V Trestnom zákone trestné činy, pri ktorých v objektívnej stránke ich skutkovej podstaty je registrované násilie proti životu a zdraviu, netvoria jednu skupinu. Sú upravené v jednotlivých hlavách Trestného zákona. Ide o trestné činy rôznej závažnosti. Pri mnohých trestných činoch je násilie iba kvalifikovaným znakom skutkovej podstaty trestných činov. Patria sem trestné činy, ktoré nemajú uvedený pojem „násilie“ alebo „hrozba násilia“ v skutkovej podstate trestného činu. Môžeme povedať, že výpočet trestných činov patriacich do násilnej kriminality je široký. Tieto trestné činy sú páchané rôznymi spôsobmi a formami, prostredím spáchania, ako aj objektom, proti ktorému násilie smeruje.

2. Páchateľ trestného činu

Jedným zo základných prvkov procesu kriminogenézy je páchateľ, ktorým nie sú len osoby, ktoré spáchali trestné činy uvedené v Trestnom zákona, ale aj tí, ktorí sú stíhaní orgánmi činnými v trestnom konaní.

Páchateľ trestného činu je trestným právom definovaný ako ten, kto spáchal trestný čin sám. Pojem „**páchateľ**“ je vymedzený v ustanovení § 19 Trestného zákona. Podľa zákonnej úpravy „*páchateľom trestného činu môže byť len fyzická osoba*“.⁷

Trestné právo rozlišuje páchateľa trestného činu na jednej strane z hľadiska podmienok trestnej zodpovednosti, na druhej strane ako subjekt skutkovej podstaty trestného činu.

V slovenskom právnom poriadku by sme márne hľadali definíciu „fyzickej osoby“. J. Ivor pod fyzickou osobu definoval každého človeka od jeho narodenia, resp. už od počatia, až do jeho smrti.⁸ Toto vymedzenie sa však samostatne nemôže uplatniť na subjekt skutkovej podstaty trestného činu, pretože podľa J. Ivora subjektom trestného činu je „fyzická osoba, ktorá bola v čase spáchania trestného činu prítčná a je staršia ako 14 rokov“.⁹

Páchateľ ako subjekt trestného činu je jedným z obligatórných znakov skutkovej podstaty trestného činu. Charakter subjektu skutkovej podstaty trestného činu nemôže mať právnická, ale len fyzická osoba. V našom trestnom práve sa teda uplatňuje len individuálna zodpovednosť za spáchaný čin.¹⁰

6 ČERNÍK, J., LISOŇ, M. a kol. 1999. *Násilná kriminalita – 1. časť*, s. 8.

7 Zákon NR SR č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, § 19 ods. 2.

8 IVOR, J. a kol. 2006. *Trestné právo hmotné – všeobecná časť*, s. 124.

9 IVOR, J. a kol. 2006. *Trestné právo hmotné – všeobecná časť*, s. 124.

¹⁰ V slovenskom trestnom práve nemáme zakotvenú trestnú zodpovednosť právnickej osoby, aj keď v rámci rekodifikačného procesu bolo úsilie zaviesť do trestného práva aj trestnú zodpovednosť právnických osôb. Návrh zaviesť trestnú zodpovednosť právnických osôb bol súčasťou vládneho návrhu Trestného zákona č. 656 z roku 2004, avšak podľa názoru Ústavnoprávneho výboru NR SR zavedením kolektívnych trestov aj pre zamestnancov právnickej osoby, ktorí nie sú zodpovední za protiprávneho konanie štatutárnych orgánov zamestnávateľa, by došlo k porušeniu zásad „nie dvakrát v tej istej veci“ a zaručenej rovnosti trestnej zodpovednosti subjektov.

Páchateľom nie je len osoba, ktorá naplnila znaky skutkovej podstaty trestného činu, ale aj znaky trestného činu (vek, príčetnosť, rozumová a mravná vyspelosť), a čin, ktorý spáchala, musí byť protiprávny.¹¹

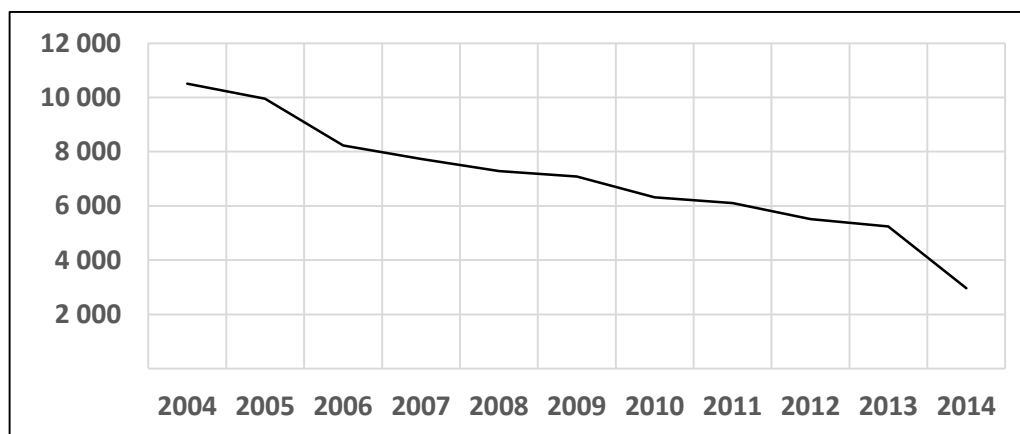
Na trestnú zodpovednosť páchatel'a trestného činu je potrebné, aby tento bol v čase spáchania trestného činu príčetný a dosiahol určitú hranicu veku.¹²

Trestná zodpovednosť páchatel'a z hľadiska dosiahnutia veku je Trestným zákonom upravená v ustanovení § 22. Trestne zodpovednou osobou je ten, „kto v čase spáchania činu inak trestného dovšil štrnásť rok svojho veku.“¹³

3. Vývoj násilnej trestnej činnosti v Slovenskej republike za obdobie rokov 2004 – 2014

Stav kriminality umožňujú poznávať štatistické prehľady kriminality, z ktorých získavame informácie o registrovanej, t. j. zistenej kriminalite evidovanej v oficiálnych policajných štatistikách. Toto poznanie je možné využiť hodnotenie vývoja a plánovanie bezpečnostných opatrení

Graf 1 Vývoj počtosti páchatel'ov násilnej trestnej činnosti, 2004 – 2014.

(Zdroj údajov: EŠSK.)

Prehľad vývoja miery násilnej trestnej činnosti na území Slovenska za obdobie rokov 2004 až 2014 podľa počtu páchatel'ov sa nachádza na grafe 1. Hodnotené ukazovatele boli zisťované za ročné obdobia, preto patria vzniknuté časové rady medzi dlhodobé. V hodnotenom období má sledovaná kriminalita jednoznačne klesajúci – pozitívny – vývoj s najnižším výstupom v poslednom roku 2014.

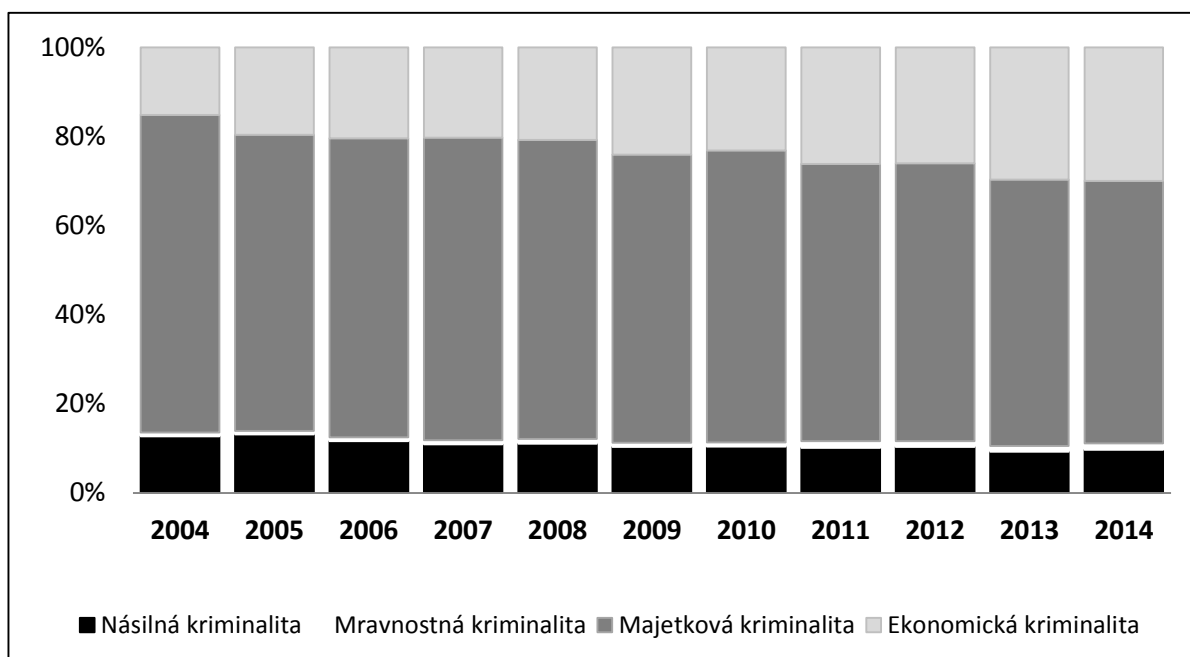
Na zorientovanie sa, aký podiel mala násilná kriminalita na celkovej kriminalite, a na porovnanie vývoja podielu ostatných druhov kriminality za skúmané obdobie na území SR bol vytvorený stĺpcový skladaný graf 2.

11 JELÍNEK J. et. al. 2009. *Trestné právo hmotné*, s. 180-181.

12 Trestný zákon nevymedzuje pojem „príčetnosť“, ale jej protiklad, t. j. „nepříčetnosť“.

13 Výnimka je pri trestnom čine sexuálneho zneužívania, kde trestne zodpovednou osobou je ten, kto dovšil pätnásť rok svojho veku. Z uvedeného vyplýva, že osoba, ktorá spácha trestný čin a v čase jeho spáchania nemala štrnásť, resp. pätnásť rokov (pri trestnom čine sexuálneho zneužívania), nie je trestne zodpovedná za konanie, ktoré inak má znaky trestného činu.

Graf 2 Vývoj podielu násilnej, mravnostnej, majetkovej a ekonomickej trestnej činnosti v SR, 2004 – 2014.

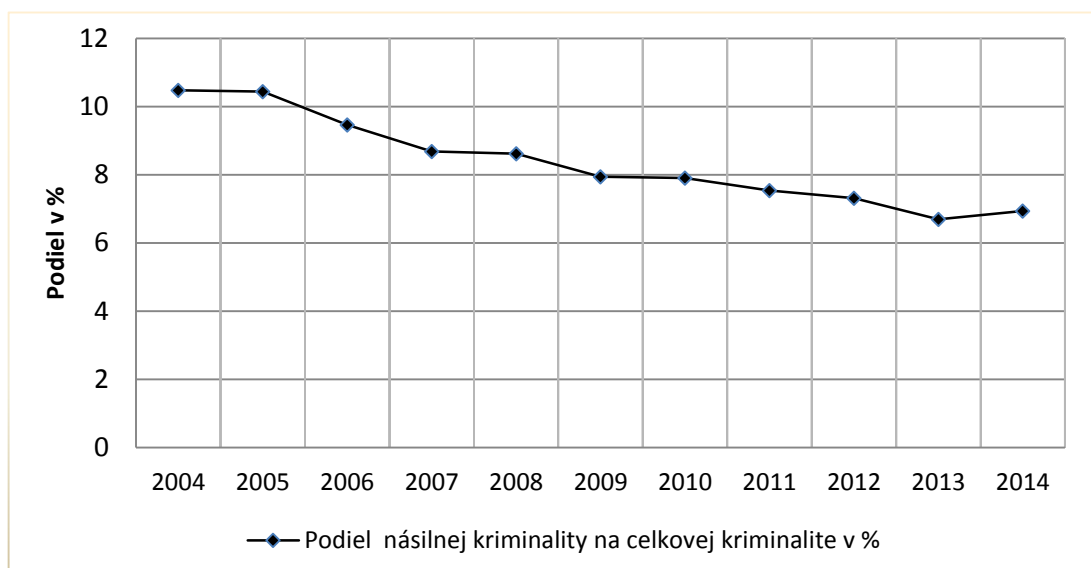
(Zdroj údajov EŠSK.)

Vodorovná časová os na grafe 2 zobrazuje obdobie posledných 11 rokov. Zvislá os znázorňuje podiel trestných činov spáchaných na území SR podľa druhu kriminality evidovaných v EŠSK z celkovej registrovanej kriminality, ktorá predstavuje maximum zvislej osi s hodnotou 100 %. Mierne klesajúci podiel zaznamenala násilná kriminalita zobrazená úplne dole s čiernou výplňou, čo podporuje zistenie z grafu 1. Takmer nezmenený stav, s marginálnym výskytom a malými odchýlkami zaznamenala mravnostná kriminalita zobrazená úzkym bielym pruhom nad násilnou kriminalitou. Z vývoja je pozorovateľné klesanie podielu najpočetnejšej majetkovej kriminality s tmavosivou výplňou v tretej vrstve zdola. Ako jediná počas sledovaného obdobia zaznamenala narastajúci podiel ekonomickej kriminality umiestnená hore so svetlosivou výplňou.

Miera objasnenosti násilnej kriminality v posledných sledovaných rokoch mala pomerne ustálenú úroveň priemerne na úrovni 72 %, čo je viac ako celková miera objasnenosti kriminality na Slovensku.

V nasledujúcom grafe 3 je zvýraznený podiel násilnej kriminality na celkovej kriminalite vyjadrený v percentách na zvislej osi, pričom vodorovná os znázorňuje roky sledovaného obdobia. Na zobrazenom znižovaní relatívneho podielu sa odzrkadlil nielen pokles celkovej registrovanej kriminality, ale hlavne pokles registrovanej násilnej kriminality s výnimkou minulého roku, v čom je rozdiel oproti výstupu z grafu 1, kde absentuje pokles výsledku v roku 2014. Zdanlivá stagnácia bola spôsobená väčším poklesom celkovej kriminality ako násilnej v relatívnom vyjadrení. V priebehu posledných rokov podiel násilnej kriminality na celkovej kriminalite zaznamenal mierne klesajúcu tendenciu z 10,48 % v roku 2004 na 6,94 % v roku 2014.

Graf 3 Relatívny podiel násilnej trestnej činnosti na celkovej kriminalite v percentách v SR, 2004 – 2014.

(Zdroj údajov: EŠSK.)

Rozlišovanie páchatel'ov podľa pohlavia má význam pre typovanie páchatel'a na určitý druh trestnej činnosti. R. Svatoš uvádza, že ženy a muži majú iný spôsob uvažovania, správania, rozdielnu motiváciu a rozdielny spôsob spáchania trestného činu.¹⁴ Za celé obdobie počas rokov 2004 – 2014 na území Slovenska bolo až 94 % násilných trestných činov spáchaných mužmi a zvyšných 6 % spáchali ženy. Násilné správanie sa prejavilo v podstatnej miere u mužskej populácie, pričom u žien išlo väčšinou o skratové, resp. afektívne rozhodnutie. Žiaden iný druh trestnej činnosti nemá takú výraznú diferenciu podmienenú pohlavím páchatel'ov ako násilná kriminalita.

4. Typológia páchatel'ov násilnej trestnej činnosti podľa veku

V súvislosti s vekom páchatel'a má na páchaní kriminality podiel nielen osobnostná zrelosť, ale aj vývojové špecifiká, ktoré sú typické pre dané vekové kategórie, na podklade ktorých sa odohrávajú rôzne sociálne interakcie jednotlivca s prostredím. Ich povaha je podmienená aj príslušnosťou k určitej generácii, ako aj k skupine osôb podľa záujmov a voľnočasových aktivít. V živote človeka existuje obdobie, keď je vplyv sociálneho prostredia raz silnejší, inokedy slabší. Spolupôsobenie týchto faktorov ovplyvňuje spôsob reagovania jednotlivca na rôzne situácie v závislosti od jeho príslušnosti k určitej vekovej skupine.¹⁵

Systém EŠSK z pohľadu veku páchatel'a v čase spáchania trestného činu rozdeľuje páchatel'ov na niekoľko viacročných skupín, ktoré sú historicky rešpektované od začiatku svojho vzniku až po súčasnosť takto:

- deti do 14 rokov¹⁶
- mladistvé osoby¹⁷

¹⁴ SVATOŠ, R. 2012. *Kriminológia*, s. 42.

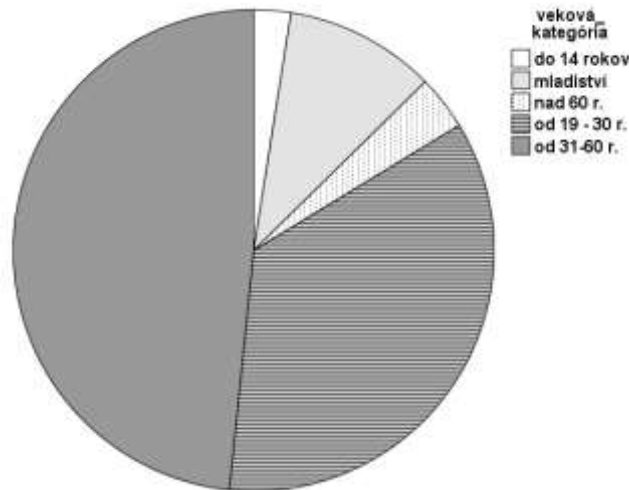
¹⁵ HOLCR, K. et. al. 2009. *Kriminológia*, s. 65.

¹⁶ Podľa § 22 Trestného zákona SR č. 300/2005 Z. z. osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu inak trestne právneho nedovŕšila štrnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedná. Trestne nie je zodpovedný ani ten, kto spáchal trestný čin sexuálneho zneužívania a v čase spáchania činu nedovŕšil pätnásť rok svojho veku.

- páchatelia vo veku 19 – 30 rokov
- páchatelia vo veku 31 – 60 rokov
- páchatelia nad 60 rokov.

Prvotný pohľad na vekovú štruktúru všetkých páchatel'ov registrovanej násilnej trestnej činnosti od roku 2004 na území Slovenska podľa výstupov EŠSK dovedna zobrazuje graf 4.

Graf 4 Podiel páchatel'ov násilnej trestnej činnosti v SR podľa vekových skupín v rokoch 2004 – 2014.

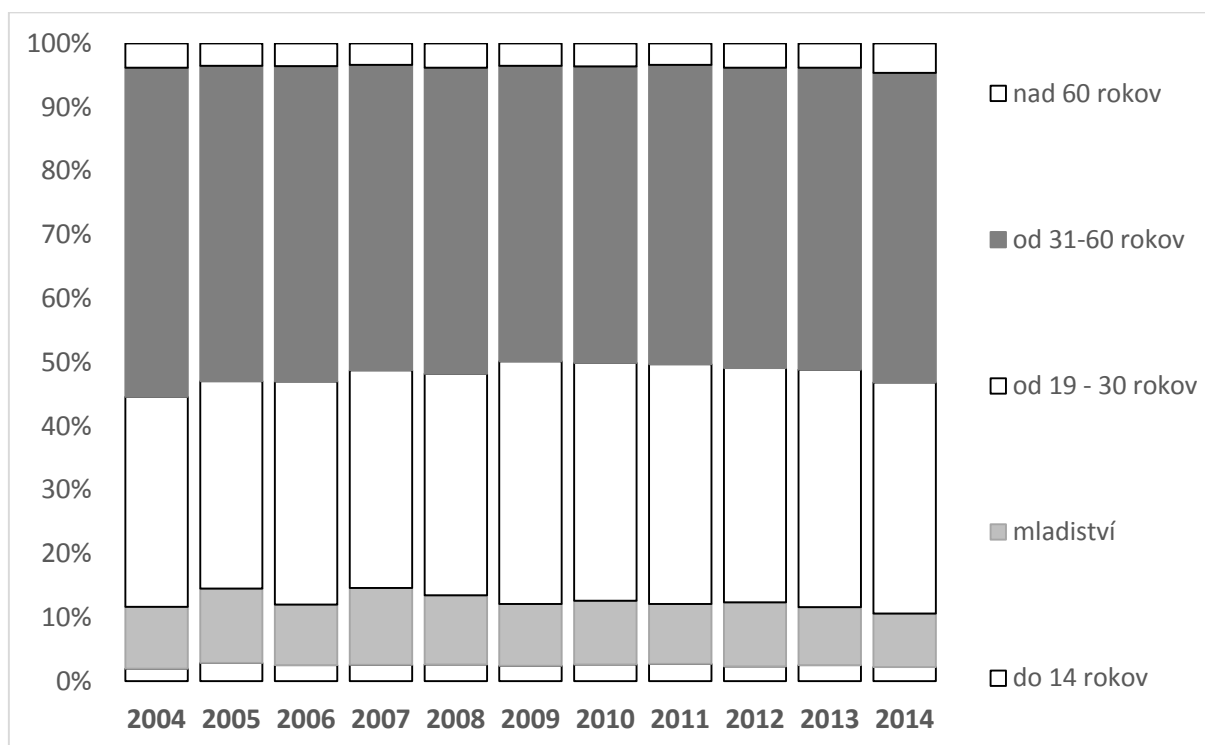

Z vekovej štruktúry je viditeľné, že takmer polovica (48,38 %) všetkých páchatel'ov patrila do vekovej kategórie od 31 do 60 rokov zobrazenej ľavým polkruhom s tmavosivou výplňou. Dovedna s druhou najpočetnejšou kategóriou páchatel'ov vo veku od 19 do 30 rokov s tmavosivou výplňou s vodorovným šrafovaním vpravo dole spáchali viac ako tri štvrtiny všetkých násilných trestných činov za sledované obdobie. Podiel ostatných troch vekových kategórií sa javí z tohto pohľadu ako marginálny, preto sme ich vynechali z ďalšieho analyzovania okrem skupiny mladistvých osôb, pri ktorých sme ukázali nezanedbateľný vplyv na mieru násilnej trestnej činnosti.¹⁸

¹⁷ V zmysle zákonného ustanovenia § 94 ods. 1 Trestného zákona sa za osobu mladistvú považuje osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku. Z trestnoprávneho aspektu je s týmto vekom spätý vznik trestnej zodpovednosti fyzickej osoby za spáchaný trestný čin. Ide o prechodné obdobie medzi detstvom a dospelosťou.

¹⁸ V roku 2009 došlo k zmene delenia páchatel'ov podľa veku. Táto zmena sa týkala kategorizácie detských páchatel'ov. Od roku 2010 sa kategorizácia detských páchatel'ov zmenila z kategórie detí do 14 rokov na kategóriu detí do 6 rokov, keď sa získava pohlavná identita človeka, a obdobie detstva od 7 do 14 rokov.

Graf 5 Vývoj podielu páchatel'ov násilnej trestnej činnosti podľa vekových skupín v SR v rokoch 2004 – 2014.

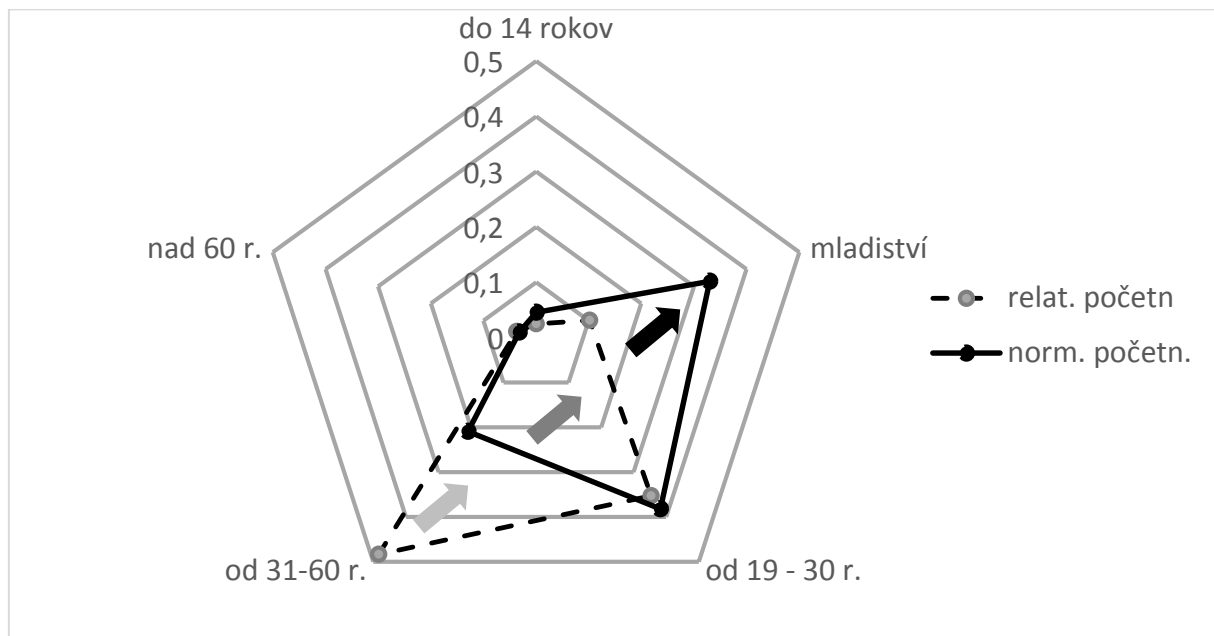
(Zdroj údajov: EŠSK.)

Vývoj vekovej štruktúry páchatel'ov násilnej kriminality v čase znázorňuje stĺpcový skladaný graf 5, ktorého vodorovná časová os zobrazuje sledované roky. Zvislá os grafu 5 je zobrazená v relatívnej mierke a slúži na rozlíšenie podielu páchatel'ov podľa vekových skupín vymedzených EŠSK zo všetkých registrovaných páchatel'ov v danom roku. Vrstvy vekových skupín sú usporiadané zdola nahor vzostupne od najmladších po najstarších páchatel'ov. Na základe získaných výsledkov môžeme konštatovať ustálenosť vekového zloženia sledovaných páchatel'ov bez významnejších zmien v tomto období.

4.1. Korekcia vekových skupín podľa rozdielnej dĺžky časového intervalu

Nepresnosť dosiaľ vyhodnocovaných zistení o vekovej štruktúre vyplýva z nerovnomernosti, t. j. rozdielnej šírky intervalov vekových kategórií definovaných podľa výstupov EŠSK. Najkratší spomedzi týchto časových intervalov vymedzuje skupina mladistvých osôb, t. j. od dovŕšenia veku trestnoprávnej zodpovednosti pätnástich rokov po plnoletosť od osemnástich rokov. V protiklade s touto vekovou skupinou je najpočetnejšia veková skupina od 31 do 60 rokov, v ktorej sú hranice intervalu určené najširšie spomedzi všetkých skupín. Z tohto dôvodu by nemala prekvapovať najvyššia početnosť páchatel'ov v tomto veku, čo platí pre všetky výstupy z EŠSK, nielen pre násilnú kriminalitu. Po uskutočnení normovania, ktorým sme prepočítali priemerný počet páchatel'ov na 1 rok podľa šírky každej vekovej skupiny zvlášť, sa výsledky výrazne odlišili od grafu 5, znázornené na sieťovom grafe 6.

Graf 6 Porovnanie vekovej štruktúry páchatel'ov násilnej trestnej činnosti v relatívnej početnosti a korigovanej relatívnej početnosti v SR, 2004 – 2014.

Spojnica začiatku súradnicovej sústavy v strede siete s hodnotou 0 a každého vrcholu pravidelného päťuholníka na obode grafu 2 zobrazuje súradnicovú os jednej vekovej kategórie s pomenovaním vo vrchole. Každá vrstva päťuholníkovej siete vzdialovaním od začiatku súradnicovej sústavy zobrazuje prírastok relatívnej početnosti páchatel'ov o 10 %, čiže vonkajší päťuholník zobrazuje výskyt v rozsahu 50 % vyjadrený desatinným číslom ako 0,5. Rozhodli sme sa zotrvať pri relatívnej mierke v percentuálnom vyjadrení, aby sme objektivizovali porovnávané hodnoty. Sivý nepravidelný päťuholník v dolnej časti siete grafu 6 zobrazuje rovnakú vekovú štruktúru páchatel'ov podľa výstupov z EŠSK ako graf 5, ale iným spôsobom. Čierny nepravidelný päťuholník pootočený vpravo znázorňuje vekovú štruktúru páchatel'ov upravených na korigovanú šírku vekových intervalov. Z porovnania na grafe 6 je akceptovateľná zhoda v troch vrcholoch vzniknutých analyzovaných výstupov a výrazná diferencia v kategóriách mladistvé osoby a vek medzi 31. až 60. rokom života. Normovanie odvrátilo pozornosť od zdanlivo najpočetnejšej vekovej skupiny od 31 do 60 rokov a upriamilo ju na mladistvé osoby zvýraznené šípkami vnútri, hoci podiel mladistvých na celkovom počte páchatel'ov bol len 10,16 %. Po zohľadnení dĺžky intervalu veku sa javia ako najrizikovejší páchatelia vo veku medzi pätnástym a tridsiatym rokom života.

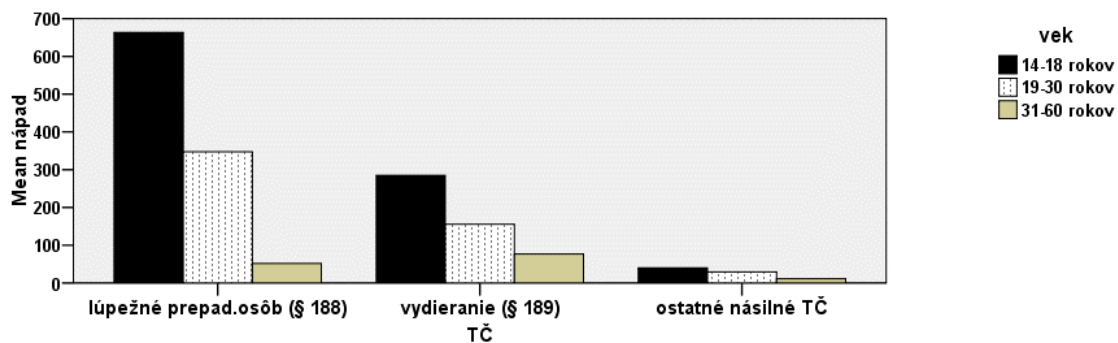
4.2. Typické prejavy násilného správania podľa vekových skupín

Prejavy násilného správania z pohľadu trestného práva majú rôzne klasifikácie, ktorých rozlišovanie je zachované aj v evidenciách EŠSK, čo nám umožnilo vytvoriť presnejší obraz o situácii na území Slovenska z pohľadu veku páchatel'ov. Podľa pôvodného rozdelenia páchatel'ov z EŠSK by mladiství páchatelia usporiadaní podľa početnosti zanikli v miere kriminality väčších vekových skupín vytvorených zo starších páchatel'ov. Vzniknutý nepomer vo veľkostiach vekových skupín vytvára zdanlivý pocit uspokojenia s konaním mladistvých, čo ale v skutočnosti nie je pravda. Vypočítané hodnoty na nasledujúcich grafických výstupoch zodpovedajú celkovým prepočítaným priemerným hodnotám miery kriminality za roky 2004 až 2014 pripadajúcim na jeden rok na jednu vekovú skupinu. Výsledky sú prezentované tak, aby upozornili na najvýraznejšie prejavy násilného správania

vyskytujúce sa v zvolenej vekovej skupine. Z analyzovania sme vylúčili najmladších a najstarších páchatel'ov, ktorých násilná trestná činnosť sa vyskytovala s najnižšou intenzitou.

1. **Mladistvé osoby:** Podľa prehodnotenia bola spomedzi porovnávaných skupín zaznamenaná najvýraznejšia miera trestnej činnosti v skupine mladistvých vo viacerých kategóriách. Do skupinového stĺpcového grafu 7 sme zobrazili tri s výraznejšou dominanciou mladistvých, a to lúpežné prepadnutie osôb podľa § 188 Trestného zákona, vydieranie podľa § 189 Trestného zákona a ostatné trestné činy, pre ktoré bola v EŠSK vytvorená samostatná kategória.

Graf 7 Najvýraznejšie prejavy násilnej trestnej činnosti mladistvých v SR v 2004 – 2014.

Vodorovná os na grafe 7 zobrazuje analyzované trestné činy, zvislá korigovaná početnosť. Na týchto najvýraznejších prejavoch násilného správania mladistvých osôb je pozorovateľné, ako sa s narastajúcim vekom páchatel'ov tieto prejavy redukovali, viditeľné ako schodovité znižovanie stĺpcov v skupine.

Prehľad o všetkých trestných činoch s najvyššou mierou kriminality mladistvých osôb s vypočítanými hodnotami pre všetky vekové skupiny sa nachádzajú v tabuľke 1. Riadky sú usporiadané zostupne podľa miery kriminality mladistvých osôb.

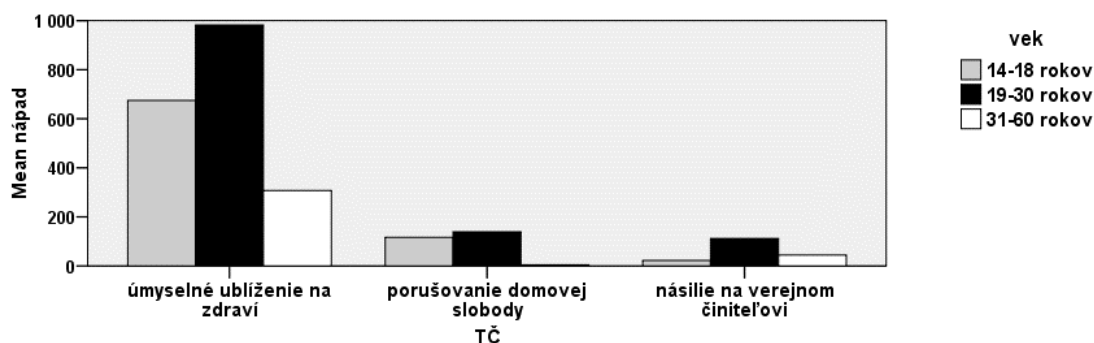
Tabuľka 1 Miera násilnej trestnej činnosti upravená podľa šírky vekovej skupiny s najvyššou početnosťou mladistvých osôb v SR, 2004 – 2014.

Trestný čin	mladiství	od 19 do 30 rokov	od 31 do 60 rokov
lúpežné prepadnutie osôb (§ 188)	663,5	347,545	51,9333
ostatné násilné trestné činy	40,25	29,1818	11,3
vydieranie (§ 189)	285	155,364	76,6333
násilie proti sk. obyv., jednotlivcom	6,25	5,63636	1,06667
úmyselné ubl. na zdr. s rasov. motívom	3,25	1,72727	0,26667
vraždy – úkladné (§ 144)	3	2,63636	1,36667

Vo väčšine zistených trestných činov išlo o útok na neznámu osobu, pričom najpočetnejšie lúpežné prepadnutie osôb bolo motivované snahou o nadobudnutie finančného zisku.

2. **Veková skupina 19 – 30 rokov.** Analogicky sme postupovali pri skupine mladých mužov a výsledky zobrazili do grafu 8.

Graf 8 Najvýraznejšie prejavy násilnej trestnej činnosti páchatel'ov vo veku 19 – 30 rokov v SR, 2004-2014.

Z uskutočneného porovnávania sa objavila najvýraznejšia diferencia spomedzi všetkých porovnaní pri úmyselnom ublížovaní na zdraví pri páchatel'och vo veku 19 – 30 rokov. Ide o obdobie života v najlepšej fyzickej kondícii, čo sa prejavilo aj na agresívnom správaní týchto páchatel'ov, používajúc silu, násilie a hrubý nátlak.

Zistené najpočetnejšie prejavy násilného správania páchatel'ov vo veku 19 – 30 rokov sa nachádzajú v tabuľke 2.

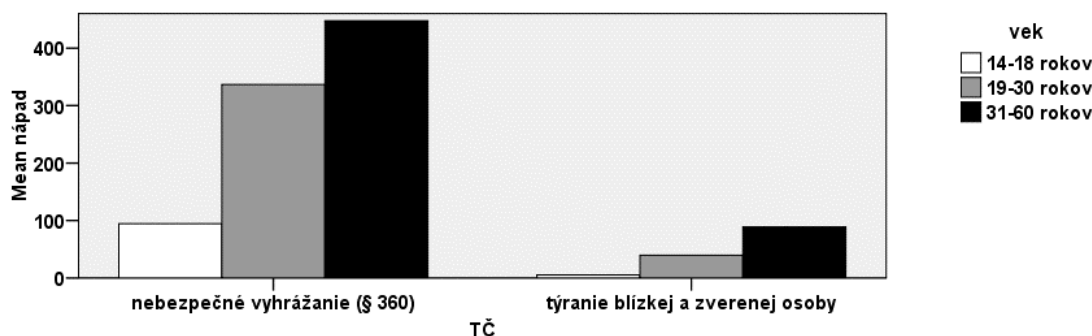
Tabuľka 2 Miera násilnej trestnej činnosti upravená podľa šírky vekovej skupiny s najvyššou početnosťou osôb vo veku 19 – 30 rokov v SR, 2004 – 2014.

Trestný čin	mladiství	od 19 do 30 rokov	od 31 do 60 rokov
úmyselné ublíženie na zdraví	675	982,5455	307,4667
porušovanie domovej slobody	116,25	139,0909	64,56667
násilie na ver. činit. – na policajtovi	22,25	111,9091	44,53333
lúpežné prepad. objektov (§ 188)	24	47,18182	8,9
násilie na ver. činiteľ. – mimo policaj.	6,25	27	12,1
vraždy – ostatné (§ 145)	5,5	11,45455	6,4
násilie proti skupine obyvateľov	3,75	10	9,566667
vraždy – motiv. osobnými vzťahmi	1,5	6,090909	5,833333
zabitie (§ 147,148)	3,25	4,909091	3,933333
hrubý nátlak (§ 190)	1	3,727273	2
vydieračský únos (§ 186)	0	3,727273	0,933333
únos a opustenie dieťaťa	0,25	3,636364	2,033333
Trestný čin	mladiství	od 19 do 30 rokov	od 31 do 60 rokov
vraždy – lúpežné (§ 145)	2,25	3	0,766667
vraždy na objednávku (§ 145)	0	2,818182	0,766667

Oproti mladistvým osobám môžeme konštatovať nárast útokov voči známym osobám napr. ako vyvrcholenie osobných konfliktov, pričom snaha o nadobudnutie finančného zisku sa transformovala z podoby lúpežného prepadnutia osôb na objekty.

3. **Veková skupina 31 – 60 rokov.** Muži z vekovej kategórie 31 až 60 rokov v priebehu sledovaného obdobia sa najvýraznejšie spomedzi porovnávaných trestných činov prejavili len v dvoch prípadoch, a to pri nebezpečnom vyhrážaní a týraní blízkej a zverenej osoby zobrazené na grafe 9 a v tabuľke 3.

Graf 9 Najvýraznejšie prejavy násilnej trestnej činnosti páchatel'ov vo veku 31 – 60 rokov v SR, 2004 – 2014.

Tabuľka 3 Miera násilnej trestnej činnosti upravená podľa šírky vekovej skupiny s najvyššou početnosťou osôb vo veku 31 – 60 rokov v SR, 2004 – 2014.

Trestný čin	mladiství	od 19 do 30 rokov	od 31 do 60 rokov
nebezpečné vyhrážanie (§ 360)	94,5	336,8182	447,7333
týranie blízkej a zverenej osoby	5,5	39,72727	88,86667

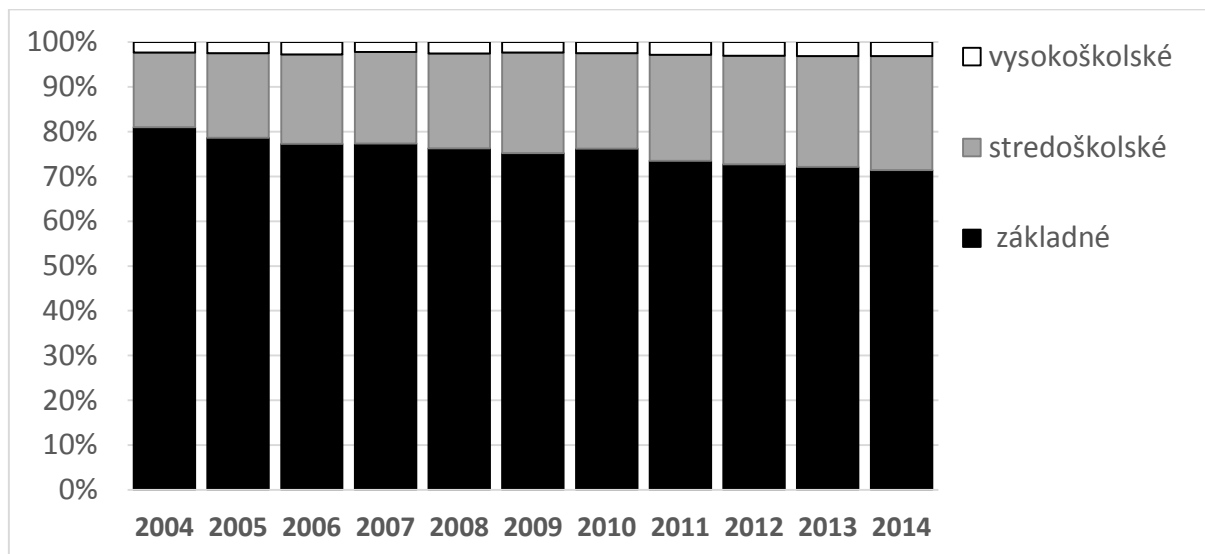
Muži v tomto veku už útočili hrubou fyzickou silou menej ako mladší páchatelia, ale slovným vyhrážaním, resp. týraním známej a blízkej osoby. Podľa údajov štatistického úradu je vek prvorodičky dlhodobo odkladaný do neskoršieho veku, pričom v roku 2013 bol zistený ako 29 rokov. Pokiaľ vyjdeme z predpokladu, že vek otca dieťaťa je podobný ako matkin, tak veková skupina páchatel'ov vo veku 31 až 60 rokov zodpovedá obdobiu, keď sú vychovávané deti od najnižšieho veku. Pokiaľ sa násilné správanie prejavuje v rodine a deti vyrastajú v agresívnom prostredí, hrozí veľké riziko, že z tohto dieťaťa ako obeť násilia vyrastie potenciálny agresor, ktorý sa bude podobným spôsobom správať ku slabším jedincom v dospelosti.

Z vývoja frekvencie týchto trestných činov podľa veku bola zaznamenaná presne opačná tendencia ako pri lúpežnom prepadaní osôb a vydieraní, t. j. s narastajúcim vekom sa tieto útoky stupňujú.

5. Typológia páchatel'ov násilnej trestnej činnosti podľa vzdelania

Páchatelia násilnej trestnej činnosti sa výrazne charakterizujú dosiahnutým vzdelaním, preto sme zaradili do štúdie aj tento pohľad. Stĺpcový skladaný graf 7 bol vytvorený na zobrazenie podielu páchatel'ov násilnej kriminality podľa dosiahnutého vzdelania za sledované obdobie.

Graf 10 Vývoj podielu páchatel'ov násilnej trestnej činnosti podľa vzdelania v SR, 2004 – 2014.

(Zdroj údajov: EŠSK.)

Z výsledkov vidíme, že najviac násilných trestných činov páchali osoby so základným vzdelaním (43693 osôb), a to podielom 55,46 % z celkového počtu osôb. Podiel osôb so základným vzdelaním má v hodnotenom období klesajúcu tendenciu v prospech stredoškolského vzdelania, ktorých v hodnotenom období bolo 11976 a ich podiel na celkovom počte páchatel'ov násilnej kriminality predstavoval 15,20 %. Najmenší a ustálený podiel na páchaní násilnej kriminality majú páchatelia s vysokoškolským vzdelaním, a to 1,87 %.

Záver

Počas sledovaného obdobia sme zaznamenali na území Slovenska klesajúci trend registrovanej násilnej trestnej činnosti. Vzhľadom na to, že nie je známy podiel latentnej kriminality, nemôžeme s istotou tvrdiť, že bezpečnostná situácia v predmetnej problematike sa skutočne zlepšuje tak výrazne, ako sa javilo z evidovanej štatistiky.

Páchatel'mi násilnej trestnej činnosti boli častejšie muži (94 %) ako ženy (6 %) a pomerne často pod vplyvom alkoholu (31,18 %). Jedným z prejavov sklonu k násilnému správaniu bol nezáujem o vzdelanie, pretože u väčšiny páchatel'ov bolo zistené len základné vzdelanie ako najvyššie dosiahnuté (55,46 %). Za posledné roky bol zisťovaný nárast počtu páchatel'ov so stredoškolským vzdelaním.

V absolútnom vyjadrení najčastejšie trestné činy páchali dospelé osoby vo veku do 31 do 60 rokov (48,38 %), avšak vzhľadom na nerovnomerné rozdelenie vekových skupín podľa EŠSK nie je možné kategorizovať tento vek za najrizikovejší. Pri násilnom správaní muži vo veku 30 – 60 rokov nevyužívali svoju telesnú prevahu v takej intenzite ako mladší páchatelia, viac sa prejavovali psychickým vyhrázaním a týraním blízkej a zverenej osoby.

Pozornosť je potrebné venovať mladistvým páchatel'om najmä pri lúpežnom prepadaní osôb a vydieraní. Dospelí muži vo veku 18 až 30 rokov využívali pri násilných činoch svoju fyzickú silu tým najagresívnejším spôsobom s dôsledkami ako úmyselné ublíženie na zdraví, porušovanie domovej slobody až vraždenie, či zabitie.

Pasívny prístup okolia v prípade násilnej kriminality nie je účinný, skôr agresora povzbudí k ďalšiemu útoku. Prejavy násilia je nutné tlmiť v zárodku a od detského veku, pretože výsledky analýz poukázali, že násilné správanie pretrváva od mladosti po vyšší vek,

len sa menia jeho formy. Mlčanie pri násilnom správaní sa v rodine, akceptovanie násilného správania v masovokomunikačných prostriedkoch, počítačových hrách či akomkoľvek verejne prístupnom médiu má negatívny vplyv najmä na mládež. Časté sledovanie násilných krvavých scén, zabíjania ľudí vedie k mylnej predstave o hodnote ľudského života, stráca sa schopnosť rozlišovať rozdiel medzi reálnym životom a virtuálnym svetom, čo máva dôsledky oneskorené o niekoľko rokov so zhoršenou možnosťou nápravy.

Najhoršie psychické následky pre obeť prináša dlhodobé vydieranie alebo týranie blízkou osobou najmä v detskom veku, ktoré je nutné nekompromisne zastavovať represívnymi opatreniami čím skôr.

Literatúra

Monografie / knihy / zborníky/články

BUBELÍNI, J. a kol. 2001. *Prevenca kriminality*. Bratislava: Akadémia PZ, 2001. 209 s. ISBN 978-80-80542-53-5.

BURDA, E. a kol. 2011. *Trestný zákon – Komentár – II. diel Osobitná časť*. Praha: C. H. Beck, 2011. 1616 s. ISBN 978-80-7400-394-3.

ČEČOT, V. a kol. 2009. *Kriminológia: Osobitná časť*. Edícia učebné text VŠ v Sládkovičove, 2009. 188 s. ISBN 978-80-89267-25-5.

ČENTÉŠ, J. a kol. 2006. *Trestný zákon s komentárom*. Žilina: Eurokódex, 2006. 624 s. ISBN 80-88931-47-9.

ČERNÍK, J., LISOŇ, M. a kol. 1999. *Násilná kriminalita – 1. časť*. Bratislava: Akadémia PZ, 1999. 116 s. ISBN 80-8054-111-6.

DIANIŠKA, G. et al. 2011. *Kriminológia*. 2. rozšir. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 351 s. ISBN 978-80-7380-344-5.

GAŠPIERIK, L. 2003. *Kriminológia*. 1. vyd. Žilina: ŠEVT, a.s., 2003. 114s. ISBN 80-8070-189-X.

GAŽI, Š. a kol. 2001. *Kriminológia – osobitná časť II. diel*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave – Katedra kriminológie, 2001. 314 s. ISBN 80-8054-16-1.

HAJDÚKOVÁ, T., OSIF, A. 2014. Štatistický pohľad na homicídiu životných partnerov na Slovensku. In *Aktuálne problémy kriminologickej prognostiky. Zborník príspevkov zo stáleho medzinárodného seminára*. Bratislava: A PZ, 2014. 102-108. ISBN 978808054819.

HAJDÚKOVÁ, T., Sabo, M., Osif., A. 2013. Využitie štatistických metód v policajnej praxi In *Policajná teória a prax*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 3/2013, 130-139 ISSN 1335-1370.

HAJDÚKOVÁ, T. 2013. Využitie analytických metód v prevencii kriminality. In *SCIENTIFIC REFLECTION OF NEW TRENDS IN MANAGEMENT*. Zborník Virtuálnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Praha: PA ČR, 2013. 23-28. ISBN 978-80-7251-388-8.

HOLCR, K. et al. 2009. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2009. 192 s. ISBN 978-80-87212-23-3.

HOLCR, K. a kol. 2008. *Prognóza kriminality a jej kontrola v Slovenskej republike*. Bratislava: IURA Edition, 2008. 219 s. ISBN 978-80-8078-240-5.

IVOR, J. a kol. 2006. *Trestné právo hmotné: Osobitná časť. 2. zväzok*. 1. vyd. Bratislava: IURA Edition, 2006. 607 s. ISBN 80-8078-099-4.

IVOR, J. a kol. 2006. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť. 1. zväzok*. 1. vyd. Bratislava: IURA Edition, 2006. 530 s. ISBN 80-8078-099-4.

JELÍNEK J. et. al. 2009. *Trestné právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0.

- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et. al. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
- MADLIAK, J. a kol. 2009. *Prevenencia kriminality*. Košice: Vysoká škola bezpečnosti manažérstva v Košiciach, 2009. 114 s. ISBN 978-80-89282-36-4.
- MADLIAK, J. a kol. 2005. *Kriminológia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005. 360 s. ISBN 80-7097-601-2.
- MATHERN, V. a kol. 1994. *Trestný zákon, Trestný poriadok a súvisiace predpisy*. Bratislava: INSERT SCIENCE PRESS, 1994. 895 s. ISBN 80-88683-05-X.
- MEDELSKÝ, J. 2014. Trestná zodpovednosť v Slovenskej republike po novom. In *Policajná teória a prax*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 4/2014, 126-135 ISSN 1335-1370.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et. al. 2004. *Kriminologie*, 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. 452 s. ISBN 80-7357-026-2.
- POLÁK, P., KNÁPKOVÁ, D., TÓTHOVÁ, M. 2013. *Repetitórium kriminológie*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 120 s. ISBN 978-80-8155-004-1.
- SCHEINOST, M. et al. 2010. *Kriminalita očima kriminológů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.
- SVATOŠ, R. 2012. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. 292 s. ISBN 978-80-7380-389-6.

Kvalifikačné práce

STODOLOVÁ, R. *Štatistická analýza páchatel'ov násilnej trestnej činnosti na Slovensku*: diplomová práca. Bratislava, Akadémia PZ. 2015. 105 s.

Legislatívne dokumenty

Zákon NR SR č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Normy

Nariadenie ministra vnútra SR č. 18: 1995 o prevádzke evidenčno-štatistického systému kriminality.

Nariadenie ministra vnútra SR č. 108 z 21. decembra 2005 o používaní informačných systémov Policajného zboru evidenčno-štatistického systému kriminality a systému súčasne stíhaných osôb.

Nariadenie Ministerstva vnútra SR č. 83 z 8. júla 2014 o používaní evidenčno-štatistického systému kriminality a systému súčasne stíhaných osôb.

Rozkaz prezidenta Policajného zboru č. 134 zo 7. decembra 2005, ktorým sa vydávajú zásady štatistického vykazovania trestnej činností, číselníky a kontrolné tabuľky Evidenčno-štatistického systému kriminality.

Key words: offense, Penal Code, offender, violence, youthfuljuvenile delinquent, age structure, bodily harm, trends.

Summary

Violent crime is a long-standing problem of human society without realistic prospects for the foreseeable future it completely eliminated. This is a group of crimes of different nature, whose common feature is the threat of violence and violence as a means of attack directed against another. This issue is addressed not only to criminal law, but also other disciplines such as criminology, criminology, psychiatry, psychology, sociology with a common purpose, clarify, and best avoided entirely prevent socio-pathological behavior of

aggressive individuals. One of the ways to monitor, analyze and assess the security situation in the company is exploring crime based on information from the past, from which to base the assessment of future developments. The objective of this scientific study is to show the evolution of the typology of perpetrators of violent crime in Slovakia from 2004 to the present in particular in terms of age structure and manifestations of their violent behavior. The study has been in addressing research output. 16 / 2012xxx titled Treatment Methods of Police Relevant Information by the Department of Computer Science and Management at the Academy of the Police Force in Bratislava.

RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia PZ v Bratislave
Tel: 096157297
e-mail: tatiana.hajdukova@minv.sk

Ing. Bc. Renáta Stodolová
oddelenie vyšetrovania
odbor kriminálnej polície
Okresné riaditeľstvo PZ Topoľčany
Tel: 0961353608
e-mail: renata.stodolova@minv.sk

Recenzenti: prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD., doc. Jaromír Mlýnek, CSc.